

Jan Slavík,
Petr Najvar,
Zdeňka Švecová,
Eva Minaříková

**Kurikulární reforma
na gymnáziích: od
virtuálních hospitací
k videostudiím**

Institut výzkumu školního
vzdělávání PdF MU

Příspěvek představuje čtvrtou fázi výzkumu kurikulární reformy na gymnáziích. V rovině teoretických východisek výzkum stavěl na konceptových analýzách realizovaného kurikula z oborového a didaktického hlediska. Výzkumné otázky se vztahovaly k tomu, jak se vybrané ideje kurikulární reformy (např. klíčové kompetence) odrážejí v reálné výuce. Cílem videostudií bylo postihnout kvalitu příležitostí k rozvíjení kompetencí ve výuce a prozkoumat možnosti operacionalizace tohoto konstruktů na úrovni konkrétní výuky ve vybraných oborech gymnaziálního vzdělávání. Ještě více než v předchozích fázích umožnily videostudie uchopit zkoumané aspekty z oborově didaktického hlediska. Janík, T., Slavík, J., Najvar, P. a kol. (2011). Kurikulární reforma na gymnáziích: od virtuálních hospitací k videostudiím. Praha: VÚP.

Sympozium je věnováno výzkumu pedagogické komunikace, který má v české pedagogické vědě značnou tradici. Nabízí se proto možnost reflektovat různorodost užívaných metodologických postupů i vývojové proměny některých komunikačních jevů. V první části sympozia (příspěvek 1) budou shrnuty různé přístupy ke zkoumání pedagogické komunikace v českém prostředí v posledních dvou dekadách s důrazem na přednosti a slabiny jednotlivých metodologických postupů. V tomto kontextu pak budou zmíněny také některé klíčové nálezy výzkumů pedagogické komunikace v daném období. Na tomto pozadí budou následující tři příspěvky diskutovat dílčí výsledky terénního šetření komunikace ve školní třídě, které je aktuálně realizováno pracovníky Ústavu pedagogických věd Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Bude tematizováno napětí mezi tím, jak přímí aktéři komunikaci ve výuce subjektivně vnímají (příspěvek 2), jak tato komunikace reálně probíhá (příspěvek 3) a jak lze tento stav nahlížet z hlediska aktuálních pedagogických teorií (příspěvek 4).

Přehledový referát si klade tyto cíle: 1. připomenout kritické bilancování výzkumů pedagogické interakce a komunikace v Československu v roce 1990; 2. podle kritických připomínek rámcově zmapovat dění v dané oblasti v České republice po r. 1990; 3. ukázat hlavní posuny, ale též oblasti, v nichž bádání u nás příliš nepokročilo. Výklad bude strukturován do těchto částí: teoretické otázky výzkumu pedagogické komunikace a interakce; zkoumání procesuálních proměnných; zkoumání kontextových proměnných; metodologické problémy výzkumu; pokus o shrnutí.

Příspěvek se zabývá otázkou, jak učitelé subjektivně vnímají výukovou komunikaci (její nastavení a průběh). Výsledná podoba výukové komunikace je závislá primárně na učiteli, neboť právě učitel určuje její podobu – volí téma komunikace, vymezuje, kdo bude mluvit, přerušuje promluvy žáků a vybírá další mluvčí, posuzuje, zda jsou odpovědi ve vztahu k danému tématu relevantní, komentuje, co bylo řečeno, atd. (Myhill, Jones, & Hoper, 2006). Učitel přitom má jasný záměr,

Klára Šedová

**Komunikace ve školní
třídě**

Ústav pedagogických věd
FF MU

Jiří Mareš

**Výzkumy pedagogické
komunikace a interakce
v ČR po roce 1990**

Ústav sociálního lékařství
LF UK v Hradci Králové

Zuzana Makovská,
Roman Švaříček

**Subjektivní teorie
učitelů o výukové
komunikaci**

Ústav pedagogických věd
FF MU

proč komunikaci organizuje určitým způsobem, a cíl, ke kterému daným nastavením směřuje – má vytvořenou představu o ideálním komunikačním schématu, kterému se snaží v reálné hodině přiblížit. V tomto kontextu můžeme hovořit o subjektivních teoriích učitelů o výukové komunikaci, které jsou součástí jejich pojetí výuky (srov. Mareš et al., 1996). Cílem příspěvku je tyto subjektivní teorie prozkoumat na základě analýzy dat z hloubkových rozhovorů s učiteli. Příspěvek vychází z terénního etnografického výzkumu zaměřeného na komunikaci mezi učitelem a žáky na 2. stupni základní školy. Sledována byla výuková komunikace v hodinách šestnácti různých učitelů na čtyřech různých školách. Data byla získána pomocí přímého pozorování a videonahrávek vyučovacích hodin, dále pomocí hloubkových rozhovorů s učiteli a žáky a dotazníků pro žáky.

Roman Švaříček,
Zuzana Makovská

Struktura a obsah komunikace mezi učitelem a žáky

Ústav pedagogických věd
FF MU

Příspěvek představuje výsledky empirické studie zaměřené na učitelské otázky a žakovské odpovědi ve výukovém dialogu. Cílem je zaprvé popsat učitelské otázky, které tvoří první část základní organizační struktury výukového dialogu (Mehan, 1979) a představují až 70 % všech interakcí v hodině (Parker & Hurry, 2007). Bude vyložena celá repertoár učitelských otázek, typických komunikačních situací a zhodnocení toho, jakou roli hrají ve výukovém dialogu. Zadruhé se příspěvek věnuje žakovským odpovědím. Bude popsáno, jaké strategie používají žáci k zodpovězení otázek učitele, a dále budou otevřena některá další témata pedagogické a didaktické povahy (např. kognitivní korespondence, omezení IRF struktury, možnosti učitelů ve výuce). Příspěvek vychází z terénního etnografického výzkumu zaměřeného na komunikaci mezi učitelem a žáky na 2. stupni základní školy. Sledována byla výuková komunikace v hodinách šestnácti různých učitelů na čtyřech různých školách. Data byla získána pomocí přímého pozorování a videonahrávek vyučovacích hodin, dále pomocí hloubkových rozhovorů s učiteli a žáky a dotazníků pro žáky.

Příspěvek vychází z konceptu dialogického vyučování coby způsobu výuky, v němž je řeč užívána jako nástroj ke stimulaci žakovského myšlení a porozumění. Dialogické vyučování má povahu rozhovoru mezi učitelem a žáky, který je kolektivní, reciproční, podpůrný, kumulativní a záměrný (Alexander, 2006). V příspěvku je na základě empirických dat diskutováno, do jaké míry se realita v českých základních školách blíží konceptu dialogického vyučování a do jaké míry jde spíše o pseudodialog (Mareš, 1972), tedy o rutinizovaný sled uzavřených otázek, které učitel klade žákům a na něž vyžaduje předem danou odpověď. Cílem je pokusit se porozumět reálnému komunikačnímu chování učitelů (a žáků) na pozadí normativního ideálu dialogického vyučování. Příspěvek vychází z terénního etnografického výzkumu zaměřeného na komunikaci mezi učitelem a žáky na 2. stupni základní školy. Sledována byla výuková komunikace v hodinách šestnácti různých učitelů na čtyřech různých školách. Data byla získána pomocí přímého pozorování a videonahrávek vyučovacích hodin, dále pomocí hloubkových rozhovorů s učiteli a žáky a dotazníků pro žáky.

Klára Šedová

Od pseudodialogu k dialogickému vyučování

Ústav pedagogických věd
FF MU